

## MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI BOLALARIDA MA'NAVIY SIFATLARNI TARBIYALASH

*Ilesova Lazzat Asan kizi*

*CHDPU maktabgacha ta'lim fakulteti 2-bosqich talabasi.*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy salohiyatini oshirish, vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, milliy qadriyatlarni singdirishni o'rgatish mulohazalari tahlil qilingan.

**Kalit so'zlar:** Maktabgacha ta'lim tizimi, ma'naviy salohiyat, tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat, ilm.

Jamiyatning ravnaqi uning o'sib kelayotgan yosh avlodga bo'lgan munosabati va ularga yaratayotgan imkoniyatlarga bog'liq. Har qanday mamlakat sog'lom va barkamol, el - yurtiga sadoqatli, iymon - e'tiqodli farzandlari bilan faxrlanadi, ularga suyanadi. Shunday fazilatlarga ega avlodni tarbiyalab, voyaga yetkazgan xalq kelajakka katta ishonch bilan qaraydi, istiqboli porloq bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev mamlakatimizni 2016 - yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017- yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida eng birinchi dolzarb vazifa bu maktabgacha ta'limni rivojlantirish bo'lmog'i lozim deya ta'kidlab o'tdilar. Ushbu fikrning isboti sifatida mamlakatimizda Maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar yaqqol misol bo'la oladi. Maktabgacha ta'lim vazirligining tashkil etilishi, zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarini qurish, rekonstruksiya qilish, ularning moddiy texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun oliy ma'lumotli mutaxassislarni ustuvor ravishda tayyorlash va joy-joyiga qo'yish kabi muammolarning hal etilayotganligi barchamizni quvontirmoqda. Bu borada

mamlakatimizning birinchi Prezidenti I. Karimov aytganlaridek, “Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo`lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko`ra kuchli, bilimli, dono va albatta, baxtli bo`lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma`naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz, beqiyos ahamiyat kasb etadi. Agar biz bu masalada hushyorlik va sezgirligimizni, qat`iyat va mas`uliyatimizni yo`qotsak, bu o`ta muhim ishni o`z holiga, o`zi bo`larchilikka tashlab qo`yadigan bo`lsak, muqaddas qadriyatlarimizga yo`g`rilgan va ulardan oziqlanadigan ma`naviyatimizdan, tarixiy xotiramizdan ayrilib, oxir-oqibatda o`zimiz intilgan umumbashariy taraqqiyot yo`lidan chetga chiqib qolishimiz mumkin.” . Dunyoda sodir bo`layotgan voqealar, inson ma`naviyatiga salbiy ta`sir ko`rsatishga intilishlar, xalqaro terrorizmning avj olishi ,albatta, ma`naviy tarbiyaga salbiy ta`sir ko`rsatmay qolmaydi, biroq xalqimiz, ayniqsa, yosh avlodni ushbu ta`sirlardan himoya qilish bugungi kunda kechiktirib bo`lmas masaladir. Maktabgacha ta`lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri – bu “Ta`lim to`g`risida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi” asosida Respublika ta`lim tizimida olib borilayotgan islohotlar yoshlarni o`z xohishi, irodasi va intilishiga qarab, ularga chuqur bilimlar berish, o`tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlardan to`la xoli bo`lgan yuksak ma`naviy va axloqiy talablarga javob beradigan raqobatbardosh malakali kadrlar tayyorlashni ta`minlashdir. Ma`lumki, har qanday ota – ona o`z farzandlarini sevadi – bu isbot talab qilinmaydigan haqiqat. Demak, farzandlarimiz biz uchun aziz, ularning tarbiyasi esa undan-da aziz. Shuning uchun ham ota – onalar farzand tarbiyalash uchun oldin o`z–o`zini tarbiyalab olishi zarur – bu farzand tarbiyasida ota–onaning “ibrat – namuna” bo`la olishi, demakdir. Bu haqda quyidagi fikr bola tarbiyasining nechog`lik ahamiyatli ekanligini dalillaydi: **“Bola tarbiyasi uchun davlatni boshqarishdan ko`ra ham teranroq mushohada, undan ham chuqurroq donishmandlik kerak” (U.Chenning).**

Mamlakatimizda bu yo`nalishdagi ta`lim – tarbiya ishlariga e`tibor berish davlat siyosati darajasigacha ko`tarilgan. Bu haqda birinchi prezidentimiz I.A.Karimov o`zining “Barkamol avlod – O`zbekiston taraqqiyotining poydevori”

(1997- yil 29- avgust) nomli ma’ruzasida uzluksiz ta’lim tizimining mazkur turiga alohida urg’u berib quyidagi fikrni aytgan edi: **“Norasida bolaning ongi nimani o’ziga singdira oladi, nima qabul qila olmaydi? Bolalarimizga qachondan boshlab, qanday usulda va uslubda milliy qadriyatlarimiz, urf – odatlarimizni anglatishimiz kerak?”** .

Demak, biz ota – onalarning va MTT murabbiylari hamda tarbiyachilarning tarbiyaviy xatti – harakatlari ham shunga yarasha insonparvar bo’lmog’i lozim. Buning asosini esa farzandlaringizda shakllantirilishi lozim bo’lgan ma’naviy sifatlarni tashkil etadi.

MTT da bolalardagi ma’naviy sifatlarni shakllantirishga keng imkoniyatlar mavjud. Ularni quyidagi ma’naviy sifatlarni qamrovida olib borgan ma’qul: atrofda g’alarga hurmat bilan munosabatda bo’lish; jonkuyarlik; kamtarlik; odob bilan gaplashish; mehmondo’sht; kattalarga sizlab, ismi – sharifini to’liq aytib murojaat qilish; muloyimlik; xushmuomalalik; shirinso’zlik; odoblilik; ziyraklik; jonkuyarlik; dilkashlik; sabrlilik; mas’uliyatlilik; intizomlilik; tashabbuskorlik; xushxulqlik; mustaqillik; mehnatsevarlik; mehribonlik va shu kabilar.

Bu ma’naviy sifatlarni bir qarashda bog’cha yoshidagi bolalarga ko’plik yoki og’irlik qiladiganga o’xshab ko’rinadi. Siz bundan cho’chimang! Bularning hammasi bolaning bog’cha ostonasiga kirib kelishi bilan boshlanadigan faoliyat turidir. Faqatgina bunga murabbiy va tarbiyachilar o’zlari ibrat – namuna ko’rsatib, e’tibor berib boradi. Bu borada ular oldida qator vazifalar bor. Biz ularni namuna (andoza) sifatida quyidagicha ifodalashni lozim topdik:

- tarbiyachilar bolalarga axloq – odobning muhim me’yorlari – salomlashish, yurish – turish, so’zlashish, ovqatlanish, tozalik, ozodalik kabi fazilatlarni izchillik bilan singdirib borishlari shart;
- bolani kundalik tartibga rioya qilishga o’rgatish;
- bolaning bog’chada ham jismonan, ham ma’nan o’sib rivojlanishiga sharoit yaratish va bunga doimo g’amxo’rlik qilish;
- bolani o’zaro hurmat ruhida tarbiyalashning samarali usul yoki uslublaridan foydalanish;

- bola shaxsini hurmat qilish, ularning ishlari, qiziqishlari, manfaatlari bilan hisoblashish;
- bolada ma'naviy sifatlarni tarkib toptirishga muntazam ravishda e'tiborda bo'lish;
- bolalarda turli xil illatlarning paydo bo'lib qolishidan juda ham ehtiyot bo'lish;
- bola ongiga umummanfaat bilan hisoblashish zarurligini singdirib borish;
- bolaning nutqiga va uning ravonligi hamda mazmundorligiga doimo e'tibor berish;
- bola tarbiyasiga oid didaktik vositalar va materiallarni yetarli qilib to'plab olish hamda ulardan samarali va ijodiy foydalanish;
- bolada burch va mas'uliyat hissini shakllantirish.

Bu qayd etilgan vazifalar qat'iy emas, balki sizda bundan-da mukammalroq vazifalar tizimi bordir. Bizning umumiy maqsadimiz farzandlarimizni ma'naviy yetuk va barkamol qilib tarbiyalashdan iboratdir, chunki ular O'zbekiston kelajagining mustahkam poydevoridir. Shu o'rinda quyidagi fikr maqolamizning ahamiyatini tasdiqlaydi: "Tartib asosida ish qiladigan bola berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida puxta bajarishga, jamoat orasida ham o'zini tutishga va imkon qadar e'tibor qozonishga odatlanib boradi. Bundan tashqari, rejim bolani sog'lom, tetik, baquvvat bo'lib o'sishiga hamda aqliy jihatdan to'g'ri rivojlanishiga katta ta'sir etadi. Bola o'zi sevgan mashg'uloti bilan shug'ullanishga vaqt topa oladi. U hamisha ruhan tetik, ma'lum maqsadga intiluvchan, serzavq, o'z ishidan mamnun bo'ladi".

Demak, biz yuqorida keltirib o'tgan bolaning ma'naviy sifatlari va ularning bola ongida tarkib toptirishdagi murabbiylar yoki tarbiyachilar vazifalari tizimi oila yoki MTT uchungina emas, balki jamiyat va uning ma'naviy rivoji uchun ham ma'naviy "ozuqa"dir. Bunga sabab, bolalarimiz turmushda yoki tevarak – atrofimizda uchraydigan turli xil salbiy yoki ijobiy holatlarni farqlay olishlari kerak, aks holda ular ongida turli xil illatlar ildizlari tomir otib ketishi mumkin. Bu jihatlar dastlab oiladan boshlanadi ya'ni oiladagi tartib – intizomlik, tozalik –

ozodalik bola MTTga borganda ham sezilib turadi. Shuning uchun ham oila va MTT hamkorligi o'ta muhimdir.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni.
2. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent, Sharq nashriyot-matbaa konserni, 1997.
3. Pedagogika. Munavvarov A.q.ning umumiy tahriri ostida. - Toshkent, O'qituvchi, 1993.
4. Ziyomammedov B. Ma'rifat asoslari. – Toshkent, Chinor ENK, 1998.